

SELİM İLERİ'NİN EDEBİ KİŞİLİĞİNİ ŞEKİLLENDİREN UNSURLAR VE BUNLARIN ÖYKÜLERİNE YANSIMALARI

Abdullah HARMANCI
Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı Doktora Öğrencisi

Özet

Selim İleri, daha çok roman türünde verdiği eserlerle tanınmakla birlikte, edebiyata öyküyle girmiş ve Türk öykücülüğüne çok değerli eserler kazandırmıştır. *Cumartesi Yalnızlığı*, *Pastırma Yazı*, *Eski Defterde Solmuş Çiçekler*, *Hüzün Kahvesi*, *Dostlukların Son Günü*, *Bir Denizin Eteklerinde*, *Son Yaz Akşamı*, *Kötülük*, *Fotoğrafi Sana Gönderiyorum*, *Kapalı İktisat* gibi öykü kitapları yayımlayan İleri, öykülerinde, yalnızlık, karşılıksız aşk, cinsellik, doğa, devrimci gençlerin iç çatışmaları, eski İstanbul hayatı ve toplumsal değişim, sanatsal yaratıcılık gibi konuları işlemiştir. Bu makalede, Selim İleri'nin edebi kişiliğini belirleyen unsurlar üzerinde durulmuş, yazının çocukluğundan, eğitiminden, aile yaşantısından, sanat çevreleriyle ilişkilerinden elde ettiği birikimlerin, kendi portresinin oluşumuna etkileri ve bu etkilerin yazının öyküleri üzerindeki sonuçları belirlenmeye çalışılmıştır. Eserleriyle hayatı arasındaki mesafe oldukça kısa olan, bir başka deyişle kendi hayatını kumaca eserlerine taşımakta sakınca görmeyen Selim İleri, anılarında, mektuplarında, söyleşilerinde hayatı ve mizacı hakkında çok sayıda ipucu vermiştir. Bunlar sanatçının ailesi, mizacı, tahsil hayatı, tanıştığı sanatçılar, yaptığı okumaların, yazının öykülerine ne şekilde yansıdığı sorusunun cevaplarını vermektedir.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı, Selim İleri, edebi kişilik, Türk öyküsü.

THE FACTORS SHAPING LITERARY PERSONALITY OF SELİM İLERİ AND THEIR REFLECTIONS ON HIS STORIES

Abstract

Selim İleri is mostly known by his works in the genre of novel, but entered in literature with short stories and gained many valuable works for Turkish storytelling. İleri who published short story books *Cumartesi Yalnızlığı* (Saturday Loneliness), *Pastırma Yazı* (Indian Summer), *Eski Defterde Solmuş Çiçekler* (Faded Flowers in the Old Notebook), *Hüzün Kahvesi* (Grief Café), *Dostlukların Son Günü* (Last Day of Friendships), *Bir Denizin Eteklerinde* (at the skirts of a Sea), *Son Yaz Akşamı* (the Last Summer Evening), *Kötülük* (Evilness), *Fotoğrafi Sana Gönderiyorum* (I am sending you the photo), *Kapalı İktisat* (Closed economy) treats loneliness, unanswered love, sexuality, nature, inner conflicts of revolutionist youth, old Istanbul life and social change, artistic creativeness etc. in his short stories. In this article, the factors determining literary personality of Selim İleri, who was one of the most important names of our Republic Period Literature, are discussed, and it has been attempted to determine the influences of knowledge he obtained from childhood, education, family life and his relations with art environment on the formation of his own portrait, and results of these influences on stories of author. Selim İleri, who is a short distance between his works and life, in other words who saw no harm to carry his life to his fiction works, gave many clues about his life and character in his memoirs, letters and essays. They respond to the question how Selim İleri's life, family, character, education life, artists he knew, readings influenced on his stories.

Key words: Turkish literature in Republic Period, Selim İleri, literary personality, Turkish story.

GİRİŞ

Kurmaya dayalı edebi türlerde, “kurgusal boyut”, yazarla anlattıkları arasındaki mesafenin varlığı sayesinde ortaya çıkmaktadır. Bir başka deyişle, öykü, roman gibi türlerde, yazarla eser arasında birebir eşleştirme yapmak bizi sağlıklı sonuçlara ulaştırmaz. Ancak bu durum, bütün yazarlar ve kurgusal metinler için geçerli değildir. Burada önemsenmesi gereken, yazarın bu meseleye yaklaşım biçimi, yani hayatı ile eseri arasında nasıl bir ilişkiyi kabullendiğidir. Kurmaca esasına dayalı eserleri, kurgusal ve hayat/yaşanmışlık arasında gidip gelen bir sarkaç gibi düşünürsek, kimi yazarlar kurgusal olana yakın eserler verirlerken, kimi yazarlar hayata/yaşanmışlığa yakın eserler vermektedirler.

Selim İleri, verdiği ilk ürünlerden itibaren, kendi hayatını eserlerine konu etmiş, bir başka deyişle, hayatı ile eserleri arasındaki mesafeyi oldukça kısa tutmuştur. Bu durum, onun eserlerini anlamamızı kolaylaştırmaktadır. Zira hayatı hakkında bilgiler edindikçe, ortaya koyduğu kurmaca metinlerin iç dünyasına nüfuz etmemiz kolaylaşmaktadır. İleri'nin edebi kişiliğinin oluşumunda ne gibi unsurların etkili olduğu ve bunların öykülerine ne şekilde yansıdığını örnekleriyle incelemeye başlamadan önce, yazar hakkında genel bilgiler vermek istiyoruz:

Ali Selim İleri, 30 Nisan 1949 tarihinde, öykülerinde doğasının, köşkerinin, bahçelerinin büyük etkileri görülecek olan (İleri, 2002: 15) Kadıköyü'nde bulunan Bahariye Caddesi'ndeki Gerede Apartmanı'nda doğdu. (İleri, 2003: 13) Babası, Teknik Üniversite profesörlerinden Hasan Hilmi İleri'dir. Annesi, Süheyla İleri aslen Adapazarlı'dır. (Harmancı, 2006: 365 vd.) Ablası kendisinden dokuz yaş büyük Meral İleri'dir. (İleri, 2003: 28)

Annesinin içli, melankolik yapısının, babasının soğuk tabiatlı oluşunun, aile içindeki sevgisizlik ortamının, ailenin ekonomik yapısındaki zayıflığın ve özellikle annesinin ev içinde yaptığı kitap okumalarının, Selim İleri'nin sanatına etkisi büyük olmuştur. Burada, tıpkı Kadıköyü'nde geçen çocukluğunun Selim İleri'nin sanatı üzerindeki etkisi gibi, ailesinin de İleri'nin genelde yazarlığına, özelde öykücülüğüne yoğun bir biçimde etkisinden söz etmek mümkündür.

Kendisiyle yaptığımız söyleşide, İleri, tahsil hayatı hakkında şunları söylemiştir: “Cihangir İlkokulu'na 1955 yılında kayıt oldum. İkinci sınıfta buradan ayrıldım, Firuzağa İlkokulu'nı başladım. Bu okuldan mezun oldum. 1959 yılında Galatasaray Lisesi'ne başladım. Hazırlık sınıfını, üç yıllık ortaokulu burada okudum. Lise 1'de sınıfta kaldım. Okul değiştirdiğim takdirde Lise 2'den devam edebilecektim. Bu yüzden Atatürk Erkek Lisesi'ne nakil gittim. 1968'de Hukuk Fakültesi'ni kazandım ama düzenli bir fakülte hayatım olmadı. Yarım bıraktım. Son olarak ne zaman gittiğimi, yani okuldan ne zaman ayrıldığımı hatırlamıyorum...” (Harmancı, 2006: 365 vd.)

“Başarısız bir öğrenciydim, yalnız ‘tahrir ödevi’ yani kompozisyondan iyi not alıyordum. Sanırım bu da beni bir şeyler yazmaya itiyordu.” (Bilhan, 1998: 252) diyen Selim İleri'nin tahsil hayatının izleri pek çok öyküsünde görülür.

Ruhundaki “anarşist” tarafın ortaya çıkmasından (İleri, 2002a: 59-60) Amerikan karşıtlığına (İleri, 2002a: 42) kadar, pek çok konuda İleri'nin yazarlığına tahsil hayatı tesir etmiştir.

Selim İleri, çok küçük yaşlardan itibaren roman yazma hevesi içerisinde olmuştur. Bunun sebeplerinden biri, annesinin iyi bir roman okuru olması ve annesini evde sürekli roman okurken görmesidir. (İleri, 2003: 16) Uzun süre roman yazma denemeleri yapan İleri, bunları yayımlatmak için uğraşmış ama başarılı olamamıştır. Bütün bunları ve öykü türüne nasıl geçtiğini, Selim İleri, şöyle anlatır:

“Benim yazarlık hayatım, annemin bana henüz okuma yazma bilmediğim günlerde okuduğu masalları zihnimden yeniden yeniden yazmamla başladı, diyebilirim. Kendime göre masalların sonlarını değiştiriyordum. Sonraları, örneğin Reşat Nuri'nin, Halide Edip'in romanlarını okurken özetler çıkartırdım. Bu da önemli. Dediğiniz gibi, ilkokul dördüncü sınıftan itibaren roman denemelerim var. Orta okulda, lisede... Anı kitaplarımda adları geçen bir ilk roman denemeleri... Bunlar, tarafımdan yok edildi elbette. Kaybolup gitti. Atatürk Erkek Lisesi'nde okurken, Vedat Günyol'la tanıştım. Vedat Günyol romana pek olumlu bakmıyordu. Beni öykü yazmaya yönlendirdi. Öykü yazarsam dergilerde yer almam daha kolay olacaktı. Vedat Bey bana birtakım öykücüler önerdi. Okumam için... Katherine Mansfield, Bilge Karasu, Sabahattin Ali, Demir Özlü, Ferit Edgü gibi yazarlar... ‘Savaş Çiçekleri’ni yazdım, biliyorsunuz işte, Yeni Ufuklar’da yayınlandı, bir de ‘Bi Keman’ var... Yanı romanlardaki gibi uzun bir yazma yok etme dönemi yok. Ben dergilerde görünme hevesiyle ilk öykülerimi yazdım ve yayımlandılar.” (Harmancı, 2006: 365 vd.)

Görüldüğü gibi, annesinden dinlediği masallarla başlayan “yaratıcılık” serüveni, edebiyatımızın klasik romanlarının özetlerinin çıkartılması ile sürerken, edebiyat dergilerinde görünme hevesiyle yazılmış metinler, İleri'yi “öykücü” yapacaktır. İleri'nin 1968'de başlayan öykücülük serüveni (Cumartesi *Yalnızlığı*'nin yayınlanış tarihini esas alıyoruz), 1983'te yayınlanan *Son Yaz Akşamı* ile kesintiye uğrar. 2006 tarihli *Fotoğrafi Sana Gönderiyorum*'a kadar, yazar, yirmi üç sene boyunca öykü kitabı yayınlamaz.

İleri'nin 1973 yılında *Destan Gönüller*'le başlayan romancılığı ise, herhangi bir kesintiye uğramadan bugüne kadar gelmiştir. Selim İleri'nin yayınlanmış bir şiir kitabı vardır. *Ayıışığı* (1986) adını taşıyan bu kitaptaki şiirler için, İleri, “Amatörce bir uğraştı.” diyecektir. Şiirler 1970'li senelerin ortalarında yazılmıştır. Dergilerde yayınlanmamıştır. (Harmancı, 2006: 365 vd.) İleri çok sayıda antoloji yayınlamıştır. Konuyla ilgili olarak “Eserleri” bölümüne bakılabilir. Bunların dışında son olarak şunu da belirtmek istiyoruz: İleri, profesyonel bir yazardır.

Hayatı boyunca herhangi bir işte çalışmamış, yazarlık geçirmiştir. *Milliyet*, *Cumhuriyet*, *Politika*, *Dünya*, *Zaman*, *Radikal* gibi gazetelerde köşe yazarlığı yapmış, pek çok dergide yazmıştır. Bunların dışında, geçim endişesiyle, radyo ve

televizyonlara kültür programları yapmıştır. (İleri, 2002a: 59-60) Argos dergisinin editörlüğünü yapmıştır. (İleri, 2002a: 59-60)

Selim İleri'nin, daha önce basılmış eserleriyle birlikte yeni eserleri de, Doğan Kitap'ta yayımlanmaya devam etmektedir.

Selim İleri, edebiyatın pek çok sahasında eser vermiş, hatta edebiyat dışı sanat alanlarına da yönelmiş çok yönlü bir sanatçıdır. On dokuz yaşında iken, 1968 yılında kendi imkânlarıyla yayınladığı ilk öykü kitabı ve ilk kitabı *Cumartesi Yalnızlığı*'ndan başlayarak, 2008 yılında yayımlanan yeni kitaplarına kadar uzanan çizgide, yazarın yayınladığı eserlerin yetmişi aşmış olması, onun "velût"luğunun en bariz göstergesidir. Yazar; roman, öykü, inceleme, deneme, eleştiri, günce, oyun, hatıra, çeviri, senaryo, şiir... gibi pek çok türde eser vermiştir. Yazarın eserlerini, ilk baskı yıllarını belirterek, türlerine göre sınıflayalım:

Romanları: *Destan Gönüller* (1973), *Her Gece Bodrum* (1976), *Ölüm İlişkileri* (1979), *Bir Akşam Alacası* (1980), *Cehennem Kraliçesi* (1980), *Yaşarken ve Ölürken* (1981), *Ölünceye Kadar Seninim* (1983), *Yalancı Şafak* (1984), *Saz Caz Düşün Varyete* (1985), *Hayal ve İstirap* (1986), *Kafes* (1987), *Mavi Kanatlarıyla Yalnız Benim Olsaydın* (1991), *Kırık Deniz Kabukları* (1994), *Gramofon Hâlâ Çalıyor* (1995), *Cemil Şevket Bey, Aynalı Dolaba İki El Revolver* (1997), *Ada, Her Yalnızlık Gibi* (1999), *Solmaz Hanım, Kimsesizler Okurlar İçin* (2000), *Bu Yaz Ayrılığın İlk Yazı Olacak* (2001), *Yarın Yapayalnız* (2004), *Hepsi Alev* (2007), *Daha Dün* (2008). Öykü Kitapları: *Cumartesi Yalnızlığı* (1968), *Pastırma Yazı* (1971), *Dostlukların Son Günü* (1975), *Bir Denizin Eteklerinde* (1978), *Eski Defterde Solmuş Çiçekler* (1982), *Son Yaz Akşamı* (1983), *Hüzün Kahvesi* (1991), *Kötülük* (1992), *Otuz Yılın Bütün Hikâyeleri* (1997), *Fotoğrafi Sana Gönderiyorum* (2006), *Kapalı İktisat* (2007). Anı Kitapları: *Annem İçin* (1983), *Hatırlıyorum* (1984), *Yıldızlar Altında İstanbul* (1998), *İstanbul Seni Unutmadım* (2001), *Evimizin Tek İstakozu* (2002), *Oburcuğun Edebiyat Kitabı* (2002), *Anılar; ıssız ve yağmurlu* (2002), *Rüyamdaki Sofralar* (2003), *İstanbul'un Sandık Odası* (2004), *Kar Yağıyor Hayatıma* (2005), *İstanbul Lale ile Sümbül* (2007), *İstanbul Hatıralar Kolonyası* (2008), *İstanbul'un Tramvayları Dan Dan!..* (2008). Deneme Kitapları: *Düşünce ve Duyarlık* (1982), *Seni Çok Özledim* (1986), *O Yakamoz Söner* (1987), *İstanbul Yalnızlığı* (1989), *Perisi Kaçmış Yazılar* (1996), *Sepya Müreккеbiyle Yazıldı* (1997), *Ay Hâlâ Güzel* (1999), *Uzak, Hep Uzak* (2003). İnceleme Kitapları: *Çağdaşlık Sorunları* (1978), *Aşk-ı Memnu Ya da Uzun Bir Kışın Siyah Günleri* (1981), *Kamelyasız Kadınlar* (1983), *Kırık İnceliklerin Şairi: Behçet Necatigil* (1999), *Biten (İki) Yüzyıl* (1999) Oyunları: *Cahide Ölüm ve Elmas* (1995), *Mühri Müşfik: Ölü Bir Kelebek* (1998). Şiir Kitabı: *Ayışığı* (1986). Basılmış Senaryosu: *Kırık Bir Aşk Hikâyesi* (1983). Diğer Kitapları: *Küçük Prens* (Fransızcadan çeviri) (1994), *Kurtuluş Savaşı ve Edebiyatımız* (antoloji) (1998), *İlk Gençlik Çağına Öyküler 1-2* (antoloji) (1980), *Modern Türk Edebiyatında 99 Hikâyeciden 99 Hikâye* (antoloji) (1998), *Türk Romanından Altın Sayfalar* (antoloji) (1995), *Peride Celal'e Armağan* (hatıra kitabı) (1996), *Nam-ı*

Diğer Kaptan/Attila İlhan'ı Dinledim (söyleşi) (2002) , *Abdülhak Şinasi Hisar* (seçme metinler) (1992), *Halide Edip Adivar* (seçme metinler) (1993).

Ayrıca 2007 yılında, “armağan kitap” olarak değerlendirilebilecek *Selim İleri Kitabı/Şimdi Seni Konuşuyorduk* Doğan Kitap tarafından yayımlanmıştır. Bu eserde çok sayıda yazarın Selim İleri hakkındaki görüşleri yer almaktadır.

Şimdi, İleri'nin edebi kişiliğini biçimlendiren unsurlar ve bunların öykülerine yansımaları üzerinde durabiliriz:

1. AİLESİNİN ETKİSİ

Selim İleri'nin ilk kitabı *Cumartesi Yalnızlığı*'(1968)ndan, üçüncü öykü kitabı *Dostlukların Son Günü*'ne (1975) kadar, öykülerinin büyük bir bölümünde, daima varlığını belli eden bir “anne” figüründen bahsetmek mümkündür. Yazarın annesi, son derece melankolik yapıdadır. İleri, annesinin çocukluğundaki dinî bayramlarda, hiçbir sebep yokken aynanın karşısına geçerek ağladığının rivayet edildiğini yazmıştır. (İleri, 2003: 15) İleri'nin de, gündelik hayat içerisinde sık sık ağladığını ve “gözyaşı”nın kendisi için yazabilmenin tek imkânı olduğunu belirttiğini biliyoruz. (İleri, 1982: 78-79) İleri, annesinin kişilik özelliklerini sıralarken, “bohem” yaratılıştaki, sanatçı ruhlu, duygu ve istekleri bastırılmış biri olduğunu söyleyecektir. (İleri, 2002a: 9) İleri de annesi gibi melankolik bir tiptir. Aşırı duyarlıdır. Sanatçı ruhludur.

Selim İleri, annesinin çokça roman okuduğunu yazmaktadır. “Okuma tutkusunu annemden edindim. Roman okumayı severdim. Roman okurken dalıp, yemeği yaktığı olurdu.” (İleri, 2003: 16) Annesini okurken gören bir çocuğun, okumaya eğilim göstermesi gayet normaldir. Bunun dışında, yazar, annesinin kendisine okuduğu masallardan etkilendiğini, yazarlığını, kendisine masallar okuyan annesine borçlu olduğunu da belirtmiştir. (*Milliyet Sanat*, 1981: 9) “Gerçekten çok kitap okunan bir evdi, çocukluğumun evi.” diyen İleri, ailesinin bu yöndeki etkisine dikkat çeker. (Demirtepe, 1984: 83)

İleri'nin yazarlığına ve kişiliğine annesinin etkisini bu şekilde belirledikten sonra, babasının da etkisinden bahsedebiliriz. Babası ile annesinin bir aşk evliliği yapmadıklarını ve birbirlerine çok uzak olduklarını ifade eden yazar, (İleri, 2002a: 8) babasının disiplinli ve asabi bir insan olmasından rahatsızdır. (İleri, 2002a: 9) Babası, bilimsel bir katılığa sahiptir ve küçük Selim bundan nefret eder. (İleri, 2002a: 29) Ailesinin sevgisiz bir aile olduğunu söyler. Anne, baba ve çocuklar arasındaki iletişimsizlikten yakınır. (İleri, 2002a, 9) Babasının kuruntulu bir insan olduğunu ve onu hırpaladığını yazar. (İleri, 2002a: 21) “Neden böyle olmuştu? Neden annem, babam, ablam ve ben, birlikte geçirdiğimiz aziz günlerde, birbirimize açılmamış, birbirimizi anlayamamıştık?” (İleri, 2003: 30)

Yıllar geçse de, yazarın aile kurumuna bakışı değişmez. 2006 tarihli bir söyleşide, yazar, evlerin sevgisizliğine vurgu yapacaktır:

“Bütün evler sevgisizdir. (...) ...bizim gibi toplumlarda evler mutsuz çocuklar ordusu yetiştirmek için birebir eğitim alanlarıdır. Bu açıdan evlerden insanlara mutluluk geçeceğini sanmıyorum. Ama insanlar dönüp dolaşıp eve aileye sığınıyor. Buna inanmıyorum.” (Durukan, 2006: 4-5) Yazarın babasına duyduğu sevgisizlikte, otoriteye duyulan nefret de vardır. Sadece babasından değil, bütün otoritelerden nefret ettiğini söyler. (İleri, 2002a: 35)

Ailesinin ekonomik yönden “orta halli”liğin sınırlarını hiçbir zaman geçememiş olması, İleri’nin kişiliğinde ve yazarlığında büyük iz bırakmıştır. İleri’nin eserlerindeki zenginlik-yoksulluk ikileminin temelinde yatan etken de, ailenin yetersiz ekonomik şartlara sahip olduğu halde, üst sınıf insanlar ile sıkı ilişkiler kurmuş olmasıdır. Yazar, babasının mesleğinden “unvanı yüksek fakat imkânları kısıtlı bir devlet memurluğu” olarak bahseder. (İleri, 2003: 17) Varlıklı insanlarla karşılaşmalar, çocuk Selim’e büyük acı vermiştir:

“...çocukluğumda varlıklı insanlardan nefret ederdim. Annemin bütün arkadaşları daha iyi koşullarda yaşıyorlardı; süslü, bakımlı kadınlar, şık giyiniyorlar, pahalı parfümler kullanıyorlar. Ama annem hep en azla yetinmek zorundaydı. Ötekilerin kocalarının imkânları daha fazlaydı. (...) Necatigil’in şiirindeki gibi aybaşında her şey sıraya konurdu. Her şeyin sırası vardı, öncelik neyi gerektiriyorsa... daha uçar, daha lüks şeylere bir türlü sıra gelmezdi.” (İleri, 2002a: 19)

Bütün bunların, İleri’nin öykülerine çeşitli biçimlerde sızdıkları görülecektir. Dolayısıyla hayatındaki bu tür izler, pek çok eserinde karşımıza çıkar. “Hüzün Kahvesi” adlı öyküde geçen “Evdediniz. Akşamları sinirli, yorgun argın dönerdiniz. Ekmek paramızı çıkarınca tüm sorumluluğunuz sona erdi sanırdınız. (...) Karınız da size benzerdi, sizi düşünürdü gece gündüz, bizden gizlediği baklavaları, pek sevdiğiniz puf böreklerini sizin için dizerdi sofraya. Bir ben yabancıydım aranızda, kardeşim de uyardı aile tablosuna.” (İleri, 1997: 11) satırları, İleri’nin ailesiyle ilgili olarak anlattıklarıyla neredeyse birebir örtüşmektedir. Zira, babasına “siz” diye hitap eden oğul-anlatıcı, kendi ailesinin içinde kendisini yabancı görmektedir. Özellikle babasıyla arasındaki soğukluk çok belirgindir. Aynı şekilde “Ayrılık Var” adlı öyküde alıntılanacak satırlar, ailenin ekonomik açıdan zayıflığını vurgular ve yazarın kendi hayatıyla ilgili olarak anlattıklarıyla örtüşür: “Bu gece gelenler babana para verecekler diyor annem. Babama para verdiklerinde kadife uzun pantolon alınacak bana. Babam günledir odasından çıkmıyor. Bir tek akşam yemeklerinde bizimle. (...) ‘Projeyi bitirmem belki’ dedi babam. ‘Kiminle mücadele ettiğini sanıyorsun?’ diye bağırdı annem. ‘Bir evin var senin, bir çocuğun, bir karın... Yaşamak zorundayız.’” (İleri, 1997: 288-289)

2. MİZACININ ETKİSİ

Kuşkusuz ki, bir yazarın mizacını bilmek, ruh yapısını kavramak, onun eserlerini anlamayı kolaylaştırır. Yaptığımız okumalarda, İleri’nin mizacına ilişkin olarak belirlediğimiz kişilik özellikleri şunlardır: Yalnızlık, içe kapanıklık, dünyaya

ve insanlara yabancı olma, aşırı duygusallık, uysallık, sakinlik, hırslı ve çalışkan oluş, dışa vurmayan bir anarşizm, "özezerlik", aşağılık duygusu içinde olma... Şimdi, bu özellikleri, söyleşilerinden, anılarından derlediğimiz örneklerle izah etmeye çalışalım:

2.1. Yalnızlığı, İçe Kapanıklığı, Dünyaya ve İnsanlara Yabancı Oluşu

Selim İleri, kendini dünyaya, hayata daima yabancı hissetmiş, anılarında, söyleşilerinde, yalnızlığa, içe kapanık yaratılışına vurgu yapmıştır. Onun kişiliğini ortaya çıkaracak başat özellikler arasında, kendi içine kapanıklığı, insanlardan uzaklığı gelmektedir.

"Yaşama ve insanlara genelde kendimi hep uzak hissettim. (...) Bu dünyanın her şeyine yabancı olduğumu hissettim..." (İleri, 2002a: 138) diyen İleri'nin metinlerine egemen olan yalnızlık duygusunun temelinde de, insanın insana duyduğu sevgi ihtiyacına karşılık bulamama problemi yatar. İleri, babasıyla yaptığı tatsız bir görüşmeden sonra yaşadığı duygularını belirtirken de, kendisi hakkında ilginç bilgiler verecektir: "İntihar isteği ilk o zaman belirdi: bu dünyada yerim yok... bir daha da bu dünyada hiç yerim olmadı. Hep yabancı kaldım." (İleri, 2002a: 36)

Yazar, insanlar tarafından sevilmediğini düşünmüş, öykülerine bu hissi sık sık konu etmiştir. Annesi için yazdığı kitapta, "Hayatım boyunca sevilmediğimi düşünmüştüm." (İleri, 2003: 46) diyecektir. "Hayatımı mutlak bir yalnızlık üzerine kurmaya çalışmışım." (İleri, 2002a: 27) diyen İleri, yalnızlığın yazarı olarak tanınacak kadar yoğun bir şekilde bu temaya eserlerinde vurgu yapmıştır. İnsanlardan beklenen sevginin elde edilememesi olarak nitelendirebileceğimiz yalnızlık duygusunun, seneler geçtikçe, yazarda varoluşsal bir anlam kazanmaya başladığı görülecektir. Şu satırlar önemlidir: "...hiçbir zaman mutlu olamadım. O mutluluğu duyamadığım zaman insanlarla pek iletişim kuramıyorsun galiba. Kendimi idrak etmeye başladığım andan itibaren yalnızım. Daha önceleri yalnızlıktan yakınmışımdır belki ama, artık yakınmıyorum. Yalnızlığımın varlık sebebim olduğunun farkındayım. Bu dünyaya yabancıyım." (Durukan, 2006: 4)

Görüldüğü gibi, yazarın yalnızlığı algılayışı giderek anlamını derinleştirmektedir. Yazar, yalnızlığı, onu var eden bir "durum" olarak görmektedir. Bu duygulara paralel olarak, İleri, içine kapalı, içe dönük bir karakterdedir. "Dışa dönük bir çocuk değildim. Tersine, çok içe dönük bir çocuktum. Uysallığım herhalde kaçıştı, kendimi saklamaktı." (İleri, 2002a: 8) der.

Yazarın mizacındaki bu izleri öykülerinde aramadığımız zaman, pek çok örnek bulmamız mümkündür. "Yarın Olsun" adlı öykünün anlatıcısı çevresindeki insanlardan uzaklığından bahseder: "Dilsiz gibiydim onların yanında; söylediklerinden utanarak ve hiç konuşmuyordum. Bu hayatı sevmiyorum gerçekte. 'Böyle içine dönük mü yaşayacaksın?' diyor Önder. 'Herhalde.' Uyamadığıma, aralarına katılmadığıma göre." (İleri, 1997: 343-344) Bu

uyumsuzluk, bu dilsizlik, anlatıcının derin yalnızlığının bir sonucudur. “Dostlukların Son Günü” öyküsünde geçen “Her gece sen buraya bizi rahatsız ettiğine aldırmadan geliyorsun. Arkadaşlığın da bir sınırı var... Ufacık bir apartıman katı. Üçüncü kişi olmanın, bu evdeki yersizliğimin acılarını duyuyorum her gelişimde. Gene geliyorum ama. Yürek burkucu yalnızlıklarımın. ‘Bıktık senin burjuva yalnızlıklarından!’ demişti Ali sonraları.” (İleri, 1997: 368) gibi yalnızlığın açık açık dile getirildiği satırlar, İleri’nin pek çok öyküsünde karşımıza çıkmaktadır.

2.2. Duygusal Yapıda Oluşu

İleri, “aşırı duygusal” denebilecek bir yapıdadır. Dokuz yaşında iken babası ile birlikte tiyatroya giderler. Tiyatroda oynanan eser büyükler içindir. Çocuk Selim, oyunun sonunda yüksek sesle, hıçkırığa hıçkırığa ağlamaya başlar. İnsanların yadırgayan bakışları ve babasının azarlamaları, İleri’nin hayatı boyunca acı bir iz bırakacaktır. (İleri, 2002a: 136-137) İleri, gündelik yaşam içerisinde, normalde insanların pek fazla önemsemeyecekleri bir durum karşısında tepkisini ağlayarak veren birisidir. Öykülerinde, gözyaşı, bir refleks, bir “tik” gibi daima karşımıza çıkacaktır.

“Çokları için ‘bayağılığın’ kendisini oluşturan ‘gözyaşı’, benim için, yazabilmenin hemen hemen tek imkânıdır.” (İleri, 1982: 78) diyen İleri, aşırı duyarlı biridir. Bir dönem beraber senaryo çalışmaları yaptıkları Lütfi Ö. Akad, onun bu hassas yaratılışını vurgulamak amacıyla, “Siz yanık deriyle güneş altında durmaya kalkışıyorsunuz.” (İleri, 1985: 200) demiştir. İleri, çocukluğunda, ağlayabilmek için kimi masalları yeniden yeniden okuduğunu belirtmektedir. (İleri, 1985: 21) İleri’nin melankolik tabiatı öykülerine yansımış, İleri, bir hüznün, bir gözyaşı yazarı olarak ünlenmiştir. “Yürek Burkuntuları”ndaki “Bundan böyle gözüm yaşlı, başım sancılı...” (İleri, 1997: 34); “Güzün Savaş”taki “Basamağa çökmüş, ağlıyordu. Kendi de şaşırıyordu ağladığına.” (İleri, 1997: 65), “...ağlamaklı Aksaray’a çıkmıştı.” (İleri, 1997: 67), “...kına gecelerine gidişleri, gelin teli için ağlayışları...” (İleri, 1997: 68), “...gözlerim doldu, ağlayamadım ama...” (İleri, 1997: 69), “Neden sonra ağladığını, sarsıla sarsıla ağladığını fark etmişti.” (İleri, 1997: 72); “Cumartesi Yalnızlığı”ndaki “İçi sıra bir şeyler ağlıyordu Kız’ın.” (İleri, 1997: 76), “Gözyaşı şişelerine bakmıştı Kız. ‘Konuşmazsam ağlarım’ demişti Erkek’e.” (İleri, 1997: 77) “Ağlayan Kiremitler”deki “Ağlamaya gittim oraya. Anılarım vardı kendimce...” (İleri, 1997: 80); “Zeytinliklerin Altında Sükûn Yok”taki “Macide tedirgindir artık, erinçsiz geçer uykuları gecelerin, ezbere ışık tanyeri, kadıncağız gözyaşlı...” (İleri, 1997: 87); “Hicran Yarası”ndaki “...yaşınarlarından akan gözyaşına bu kadar benzeyebileceğini hic aklıma gelmemişti.” (İleri, 1997: 109) cümleleri, İleri öykülerinde sayılamayacak kadar çok olan duygusal motiflerden sadece birkaç tanesidir.

2.3 Uysallığı, Sakinliği

İleri, içinde kaynayan cehennemlere rağmen, dıştan bir bakışla, sessiz, saygılı, uysal, hareketsiz, az konuşan, sakin bir insan görünümü vermektedir. Bu

yargıların bir "dış bakış"la verildiğini, İleri de zaman zaman belirtme gereği duymuştur. Ancak içte kaynayan cehennem dışarıya yansıtılmaması ya da farklı biçimlerde yansıtılması da, gene bir kişilik özelliğidir. İleri, Handan Şenköken'e anılarını anlattığı kitabında, uysal bir çocukluğu olduğunu söyler. (İleri, 2002a: 8) Dedesinin kitapçı dükkânında geçirdiği çocukluk günlerini anlatırken, "Bazı günler buraya gelir, kırık dökük bir tabure üstünde kıpırdamadan, saatlerce otururdum." (İleri, 1985: 25) demektedir. İleri, çocukluğundan itibaren ağırbaşlı birisidir. İçinde daima bir "gitmek, terk etmek" duygusu vardır. Fakat içindeki duyguları harekete geçirmez. "...kalkıp gitmek, serüvenlere karışmak bana göre değildi. Ben yerleşikgillerdendim." (İleri, 1985: 63) diyerek, bu tarafına vurgu yapacaktır.

İleri'nin bu yönünü çeşitli öykülerinde görmek mümkündür. "Para" öyküsünde anlatılan çocuk, tam da İleri'nin kendi çocukluğudur: "Manolya ağacının altında durmuş, billur bardaklardaki buğunun damlacıklara dönüşmesini gözetliyorum. Küçük bir çocuğum ben. İyi bir çocuğum. Renkli kitaplarım var." (İleri, 1997: 258), "Öğretmeni çok seviyordu onu (kapıcı çocuklarına benzemiyordu, akıllıydı, duyarlıydı... Küçük çocuğun hiç arkadaşı yoktu. Yaz aylarında sokaklara fırlayan, bir yaban arısı gibi vızıldayarak koşuşan yaşlılarıyla konuşmazdı. (Yasaktı.) Onların oyunlarına da katılmazdı. ...Küçük çocuğun bir tek kitapları vardı." (İleri, 1997: 260) "Yarın Ağlayacağım"daki "Ben büyük, pirinç topuzlu karyolada büzülmüş, ezgin yüreğim çarpa çarpa onları gözlerdim. Bana ilişecekler diye ödüm kopardı. Dayıoğullarım hemen unutulardı beni, yersiz korkularıyla baş başa bırakırlardı." (İleri, 1997: 269); "Bütün İstanbul Bilsin"deki "Ben eve çalışkan, iyi aile çocuğu olmanın boşyüceliğiyle dönerdim." (İleri, 1997: 291) cümleleri, yazarın uysallığı ve sakinliğinin öykülerine yansıyışını örneklemektedir.

2.4 Hırslı ve Çalışkan Oluşu

İleri'nin ihtiraslı biri olduğunu, anılarında ya da söyleşilerinde anlattıklarından çıkarmak mümkündür. Ayrıca, kendisi de "muhteris"liğine yer yer vurgu yapmıştır. Ancak buradaki "hırs"ın sanatçılığıyla ilişkili konularda söz konusu olduğu vurgulanmalıdır. İleri'nin, dergilerde ismini duyurma, eser verme, kendi yeteneğini kanıtlama gibi "hırslara" kapıldığını söylemek gerekir. Bu da her sanatçının sahip olması gereken bir ihtirastır. Böylesi bir hırsa sahip olmayan sanatçının kendini var etmesi zordur. Ancak, burada, yazarların da, sanatçıların da, kendi aralarında farklı derecelerde "sanatçı ihtirası"na sahip olduklarını belirtmemiz gerekir. İleri'de bu noktada yoğun bir ihtirastan bahsetmek gerekecektir. *Cumartesi Yalnızlığı*'ni kendi imkânlarıyla yayımlayan yazar, kitabı eline aldıktan sonra hissettiklerini açıklarken, şunları söyleyecektir: "Her satırında hiç tanımadığım bir yabancıyla yüz yüze geldim. (Bunu bütün kitaplarımda yaşayacakmışım meğer.) Yine de garip bir ihtiras söz konusuydu. ...kitapevlerinden geri çevrildikçe ihtirasın yoğunlaştığını hissediyordum." (İleri, 1985: 72)

Ayrıca İleri, edebiyatımızın en üretken yazarları arasındadır. 2009 yılı itibarıyla altmış yaşında olan yazarın eserlerinin sayısı yetmişi aşmıştır. Bu da, onun kişiliğinin önemli bir yanına, çalışkanlığı bir yaşama biçimi haline getirilişine işaret edecektir. İleri'nin, yalnızlığını, mutsuzluğunu, sevgiden mahrum bir toplumda yaşamanın kendisine verdiği acıyı bastırmak amacıyla, çalışmayı bunlara karşı bir panzehir gibi kullandığını söyleyebiliriz. İleri, bu duruma sık sık değinmiştir. Yazarın böyle bir yaşama biçimini kabullenmesinde, Attila İlhan'ın etkisi büyüktür. İleri, uzun süre Attila İlhan'la yazışmıştır. (İlhan, 1998: 90) Bu mektuplaşmalardan bahsederken, İleri'nin söyledikleri önemlidir: "Yaşam ve ölüm üzerine enine boyuna düşünmüş bir şairle yazıştığımın ayırındaydım. Dünyadaki 'gelgeç konukluğumuzu' nasıl 'anlam'a dönüştürebileceğimizi irdeleyen o satırlar, 'hepsi geçicidir' diyordu bana, 'alkol de, kaçış da, cinsel özgürlük de...' İnsan bir gün dönüp çalışmasıyla, emeğiyle baş başa kalacaktı önünde sonunda. Çalışmak, adeta Vanya Dayı'daki gibi kedere rağmen çalışmak mutsuzluklarımız ve yalnızlıklarımız için tek sığınaktı." (İleri, 1985: 255)

Aşağıya *Son Yaz Akşamı*'ndan alacağımız pasaj, İleri'nin çalışkan ve hırslı oluşunun, ressam İskender üzerinden öykülerine nasıl yansıdığını göstermesi bakımından önemlidir:

"Nur, onun durmadan çalışmak istediğini, çalışmaya tutkun olduğunu da söyledi. Kendisi daracık odaya kapanmış, mektuplar çevirirken, İskender de taslaklar çizip dururdu. Herhalde sanatında yükselmek isterdi. 'Evet ama o sırada' dedi İskender 'içimde bir tutku vardı. Sanırım yükselmek istiyordum: Bu, o sıralar çok önemliydi benim için Nur. Herkesin beni beğenmesini, önemsemesini istiyordum. Şöyle böyle baskıyı görmezden gelip bir şeyler yapabilirim sanıyordum. Çalışkanlığım, başkalarından farklı, ayrıcalıklı olabilmek tutkunluğundan başka bir şey değildi.' (...) 'Başkalarının cesetleri üstünde gezinerek yükselebiliriz sanmıştım. Başkalarının cesetlerine basa basa...' " (İleri, 1997: 710)

2.5 Aşağılık Kompleksine Sahip Oluşu

Selim İleri'nin babasının çok yüksek bir gelire sahip olmaması ve buna karşılık yüksek gelir grubuna sahip insanlarla iç içe yaşanılmış olması, İleri'de ekonomik anlamda bir aşağılık duygusunun oluşmasına sebep olmuştur. Ayrıca, İleri'nin, tahsil hayatı boyunca başarılı bir öğrenci olamaması ve insanlarla iletişim kuramaması da, aşağılık duygusunun oluşmasında etkili olan sebepler arasındadır. İleri'nin kompleksinin başka sebeplerini de bulmak mümkündür.

"Yarın Ağlayacağım" da, İleri'nin aşağılık kompleksinin öykülerine ne şekilde yansıdığının örnekleri mevcuttur: "Dayıoğullarım güçlü kuvvetli çocuklardı. Ben cılızdım, hastalıklıydım, çirkindim. Dayıoğullarım gelincik demetini döver döver alırlardı elimden." (İleri, 1997: 273) "Bütün İstanbul Bilsin" de de aynı şekilde çocuklar, anlatıcı-çocuğun görünüşüyle alay ederler. (İleri, 1997: 297)

2.6 “Anarşist” Bir Ruha Sahip Oluşu

İleri, anılarında, söyleşilerinde, yaradılışındaki “anarşist”liği, aykırılığı sık sık vurgular. Otoriteden nefret eden birisidir. Serseri ruhludur. Ancak bu serseriliği, bu nefreti, doğrudan doğruya dışa vuramaz. Bir arkadaşının kendisinden daha yaşlı bir hanımla aşk yaşadığını anlatırken, “...toplumun aykırı saydığı her aşka zaafım büyüktü.” (İleri, 2002a: 76) diyecektir. Bu cümlede, gerek “yetke”ye duyulan nefret, gerek töre karşıtlığı, gerekse anarşizm saklıdır. İleri öykülerindeki eşcinsel aşkların da, böylesi bir “anarşist” anlayışla yorumlanması mümkündür. “Hüzün Kahvesi”nde geçen “Nicedir korkmadan giriyorum bu kahveye insanlara ve törelere aldırmadan; başım dimdik.” (İleri, 1997: 18) cümleleri, bir toplum karşıtlığının açık örneğidir. “Yarın Ağlayacağım”da geçen “ ‘Anneannem eşhedü’lere başlardı İsa’yı görünce.’ ‘Neden yapardın?’ ‘İsyan duygusu. İsyan etmek için.’ Sağlıklı, mutlu, korkusuz dayıoğullarıma isyan etmek isterdim.” (İleri, 1997: 270) cümleleri de, İleri'nin ruhundaki isyankar çizgiyi örneklemektedir. “Para” öyküsünün sonundaki “kendinden başka saygın hiçbir şeyin varlığına inanmayarak, bir çağlayanın ışıl erkesiyle boy ölçüşerek...” (İleri, 1997: 266) gibi satırlar da aynı doğrultuda düşünülmelidir.

2.7 “Özezerliği”

İleri'nin denemelerinde, anılarında, söyleşilerinde, kendisini sürekli eleştirisi, eksik yanlarını gündeme getirişi dikkat çekmektedir. Kendisiyle kavgalıdır. Kendisini hor görür. Örneğin, *Oburcuğun Edebiyat Kitabı*'nda, hayatta daima başarısız olduğunu söyleyecektir. (İleri, 2002b: 12) Yazar, *Her Gece Bodrum*'un yayımlanacağı günlerde, Attila İlhan'a ve yayıncısına sürekli olarak bu romanı eleştirmiştir. Şöyle der: “Nihayet **özezer** **yanım** büsbütün baskın çıktı ve kaygılarımı Bilgi Yayınevi sahibi Ahmet Küflü'ye de söyledim.”¹ (İleri, 1985: 259) Bir gazetecinin “Sanırım en çok kendinizle kavgalısınız.” yargısına “Çok doğru.” diye cevap verecektir. (Durukan, 2006: 4) Tuna Kiremitçi de, yazarın kendi eserlerini sürekli “iğneleme” gayreti içerisinde olma çabasına değinecektir. (Kiremitçi, 2006: 34)

Nitekim öykülerinde de bu “özezer” taraf dikkat çeker. *Son Yaz Akşamı*'ndaki “Çalışkanlığım, başkalarından farklı, ayrıcalıklı olabilmek tutkunluğundan başka bir şey değildi.’ (...) ‘Baskılarının cesetleri üstünde gezinerek yükselebiliriz sanmıştım. Başkalarının cesetlerine basa basa...’ ” (İleri, 1997: 710) cümleleri, öyküdeki ressamın kendisini eleştirmesine örnektir. Yazarın pek çok öyküsünde böylesi bir kendi kendini eleştiren tavır hâkimdir. “Oda Musikisi”ndeki başarısız kahraman-yazar bunun en belirgin örneklerindedir.

3. İSTANBUL'DA YAŞAMASININ ETKİSİ

Selim İleri, askerliği süresince geçen üç aylık zamanı (Harmancı, 2006: 368) ve çocukluğunda babasının üniversiteden uzaklaştırılması sebebiyle bir yıl kadar

¹ Vurgulama bize ait.

yaşadığı Almanya günleri dışındaki tüm ömrünü İstanbul'da geçirmiştir ve halen de İstanbul'da yaşamaktadır. 1974'ten itibaren (Harmancı, 2006: 367) tatillerini geçirdiği Bodrum'da ise oldukça kısa sürelerle bulunmuştur.

Yazarın çocukluğu, Kadıköyü'nde geçmiştir. 1950'lilere denk gelen bu çocukluk senelerinde, İleri'nin Kadıköyü'nün doğasını ve henüz yaşamakta olan eski İstanbul evlerini, köşklerini, o zamanın insanlarını tanıma fırsatı bulduğu anlaşılmaktadır. Özellikle, öykülerinde başat öge durumunda olan "doğa"ya karşı duyduğu sevginin, ilginin, bilginin temelinde, yazarın çocukluğunu geçirdiği Kadıköyü'nün etkisi büyüktür. Şimdi okuyacağımız satırlar, çocuk Selim'in yaşadığı Kadıköyü'nü anlatır:

"Kadıköyü'nde çok başka bir dünya vardı. Birçok ayrıntı bende derin iz bıraktı. Bir defa çiçekler! Bitki örtüsüyle, doğayla ilk yüz yüze gelişim! Kadıköyü'nde, o yıllarda çok az apartman vardı. Bahariye Caddesi apartmanlıktı ama, ondan sonra bütün Şifa Yoğurtçu, Moda, Fenerbahçe hep iki katlı kâgir evler, köşkler ve villalardı. (...) Şifa bütün bahçe içi evlerdi. (...) Apartmanlara gelince, ön ve arka bahçeler. Ön bahçelerde daima mevsim çiçekleri; arka bahçelerde meyve ağaçları, (...) elma, şeftali, armut, sarı kiraz ağacı bile vardı. Bambaşka bir atmosfer." (İleri, 2002a:15)

Yazarın pek çok öyküsüne, burada anlatılan çocukluk hatıralarının yansıdığı görülecektir. Örneğin, Selim İleri, "Gelinlik Kız"ın kimi sayfalarında, Şifa'nın kendisinde bıraktığı izleri yazdığını belirtmiştir. (İleri, 2002a: 16) Sadece Kadıköyü'nün bile, İleri'nin öykücülüğü üzerindeki etkisi büyüktür. Şu satırlar, "Gelinlik Kız" öyküsünden alınmıştır:

"İncila Ablaların evi, Bahariye'nin arka sokaklarındaydı. Buradaki üç katlı kâgir konaklar, zenginlik çağını kapadıklarından kiraya verilmişti. (...) Bazı günlerde, havanın açık ve aydınlık olduğu günlerde atların çektiği binek arabasıyla giderdik İncila Ablalara. Öteden sokağa sapar sapmaz dantelalı mendil kenarlarını hatırla tan çatı çıkmaları görünürdü. Tahta oymalar çok güzeldi. Nicedir konağın yüzü yağlı boya yüzü görmediğinden kabarıp çirkinleşmişti. Damında hep sazlar bitmişti. Kırık döküktü pencerelerin kepenkleri. (...) Dut ağaçlarıyla akasyalar bakımsızlıktan yabanıllaşmıştı." (İleri, 1997: 275-276)

Yazar, İstanbul'un bir köşesini tasvir ederken, bir "şiiir"e/şiiirselliğe ulaşmaya çalışmaktadır. Bu güzelliklerin kayboluşunu da öykülerine konu etmiştir. "Denizkızının Öyküsü"nden alınan şu satırlar ise, bir "şiiir"in/şiiirselliğin kayboluşuna örnektir. Bir "yitiş"in acısı anlatılmaktadır:

"Nefrettime kaygılar, çaresizlikler karışıyordu: böyle nereye sürükleniyorduk, böyle ne kadar çok ve ne kadar karanlıktık, bir gün geçmişi özlemek zorunda kalacağımız sanki hiç aklımıza gelmiyordu. Yalnızca hayatı kirletiyorduk. İşte bunun maddi, somut bir görünümü gibi, denizde yalnızca karpuz kabuklarıyla mazot artıkları yüzer olmuştu; uskumrular nicedir bu sulara uğramadığından salkım saçak denizaneleri çoğalmıştı." (İleri, 1997: 533)

İstanbul, yazarın çok küçük yaşlarından itibaren ruhunda iz bırakmaya başlamıştır. Yazar, küçük yaşlardayken, bir yalıda uyutulmaya çalışıldığını hatırlamaktadır. Yalının nevi şahsına münhasır özellikleri, kendisine tesir etmiştir. (İleri, 2003: 16)

Çocukluğunda gittiği Neşecan Yengelerin köşkü, Nezihe Hanımların evi de, daha sonra hep anlatacağı, eski İstanbul yaşantılarını örneklerken kullanacağı mekânlardır. (İleri, 2003: 23 ve 25) Yazar, bugünkü İstanbul'a nasıl baktığını, şu satırlarda anlatır:

"...benim yaşadığım bir İstanbul var, hissettiğim bir İstanbul var, tarihi içerisinde hissetmeye çalıştığım bir İstanbul var, yaşamadığım ama gördüğüm vakit sızısını hissettiğim bir İstanbul var. Yani beş, altı ayrı İstanbul'um var benim. Bugün İstanbul dediğimiz vakit, İstanbul duygusunu ben köprü'nün öteki yakasında bulabiliyorum. Beyoğlu yakasında bulamıyorum. (...) Bugüne baktığımız vakit Beyoğlu yakası zavallı bir Amerika karikatürü olarak karşıma çıkıyor ve orası artık bana İstanbul gelmiyor. Ama köprü'nün öteki yakasında özellikle fakir düşmüş semtlerde, mesela Yedikule bunlardandır ve çok sevdiğim semtlerdendir. Yedikule olsun, Samatya olsun, tren hattı üzerindeki varlığını korumak için son gayretlerini sarf eden bir eski İstanbul duygusunu taşıyorum." (Sevim, 1998:25)

"İleri'nin İstanbul'u"nun, henüz kişiliğini yitirmemiş, eski ruhunu kaybetmemiş mekânlar olduğu anlaşılmaktadır. İleri'nin öykülerinde de, İstanbul'a bu açıdan bakmaya çalıştığı görülmektedir.

Selim İleri öykücülüğü, mekân olarak kendine İstanbul'u seçmiştir. *Bir Denizin Eteklerinde*'den itibaren Bodrum'un da öykülere girdiği görülse de, bu, İstanbul'un "ağırlığını" yitirdiği anlamına gelmez. "Duyarlık", "Hayatımın Romanı", "Annemin Sardunyaları", "Bütün İstanbul Bilsin", "Erişmez Nevbahar", "Para", "Gelinlik Kız", "Mecnunu Çok Dağlar", "Kırlangıç Fırtınası" gibi öyküler, eski İstanbul hayatını anlatırlar. Öykülerde; Beyoğlu, Çiçek Pasajı, Erenköy, Beşiktaş, Kadıköy, Üsküdar, Karacaahmet, Aksaray, Taksim, Gülhane, Ayastafanos, Horhor, İhlamur Kasrı, Levent, Emirgan Korusu, Kurbağalı Dere, Kalamış, Şifa, Moda, Bahariye, Sarayburnu... gibi pek çok yer isminin geçmesi, belki de eserlerdeki derin karamsarlığı dengelemek içindir. Zira doğa ve İstanbul, İleri öykülerinde bir ferahlık, bir neşe kaynağıdır.

4. TAHSİL HAYATININ ETKİSİ

Selim İleri, sırasıyla, Cihangir İlkokulu, Firuzağa İlkokulu, Galatasaray Lisesi, Atatürk Erkek Lisesi ve yarım bıraktığı İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde okuyacaktır. Bunlardan, kendi üzerinde en çok etkiye sahip olan iki okul, Galatasaray Lisesi ve Atatürk Erkek Lisesi'dir. Selim İleri, çocukluğunda okula duyduğu isteksizliği, anılarında birkaç kez dile getirmiştir. "...okuldan nefret ederdim." (İleri, 2002a: 14) "Okul hayatına alışmamıştım." (İleri, 1985: 62)

Selim İleri, Rukiye Bilhan'ın sorularına verdiği cevapta, başarısız bir öğrenci olduğunu, yalnız kompozisyon ödevlerinden iyi notlar aldığını, bunun da kendisini yazarığa yönlendirdiğini söyler. (Bilhan, 1998: 252) Burada da görüldüğü gibi, İleri'nin, kendi deyimiyle "yazarlık ülküsüne" sahip oluşunda ve bu yolda yürüyüşünde tahsil hayatının etkisi büyük olmuştur. Özellikle Atatürk Erkek Lisesi'nde karşısına çıkan üç öğretmen, onu büyük oranda etkilemişlerdir. Bunlar Bakiye Ramazanoğlu, (İleri, 2002a, 63) Rauf Mutluay ve Vedat Günyol'dur. (Demirtepe, 1984: 83) İleri, "aydınlanma"yı ve "hümanizm"i Vedat Günyol'dan öğrendiğini söyleyecektir. Gene bu öğretmenler için, kendisini "pısrıklıktan" kurtardıklarını belirtir. (İleri, 2002a: 63) Galatasaray Lisesi'nde okuduğu senelerde, ekonomik bakımdan üst düzey ailelerin çocuklarıyla bir arada olduğu için, kendisinde bir aşağılık kompleksi ve kıskançlık duygusu belirmiştir. Daha doğrusu, ailesiyle ilgili bölümde anlattığımız bu kompleks ve kıskançlık nüksetmiştir. (İleri, 2002a: 36)

İleri, ilk kitabı *Cumartesi Yalnızlığı*'nda, Galatasaray Lisesi'nde cumartesi günleri yaşadığı yalnızlık duygusunu anlatmak üzere yola çıktığını, fakat hiç planlamadığı şeyler yazdığını anlatacaktır. (İleri, 1985: 61) Öte yandan, tahsil hayatı sırasında, az sayıda da olsa, edindiği arkadaşlarıyla, tümüyle edebiyat temelli bir dostluk kurmasını bilmiştir. Kafka, Camus, Sartre gibi yabancı yazarları, bu arkadaşlarıyla birlikte tanımış ve tartışmışlardır. (İleri, 2002a: 57)

İleri'nin siyasal görüşlerinin oluşumunda da tahsil hayatının payı büyük olmuştur. Şimdi okuyacağımız satırlar, Galatasaray Lisesi öncesinde okuduğu Cihangir ve Firuzaga ilkokullarındaki şartları anlatmaktadır:

"Giderek, ilkokulların ürkünç koşullarında, Amerikan yardımlarında, balıkyacağı haplarında, sütlerde, peynirlerde, beslenme saatlerinde yaşanmış; yorgun ve daima mutsuz, yoksunluklarla çevrili, bu yüzden çoğun hırçın öğretmenlerin acıklı eğitimleriyle donanmış; orta halli bir memur ailesinin Behçet Necatigil şiiri çağrışimli evinde noktalanmış yaşamöyküsü beni bireyselle toplumsal arasındaki gelgite kapatacaktı. Ne bireyselden ne toplumsaldan yalıtılabilecektim kendimi; ne de ikisini tek bir kez bileştirebiliyordum." (İleri, 1985: 22-23)

Devlet okullarının olumsuz şartları, İleri'yi, zaman ilerledikçe toplumsal endişelere itecektir. Gene, siyasal görüşlerinin oluşumunda, Galatasaray Lisesi'ndeyken yaşanan şu olayın payı büyük olmuştur:

"Senesini çıkaramayacağım. Belki orta sondayım. Hepimizi, bütün okulu Tefik Fikret Salonu'na çağırdılar, lisenin ikinci katındaki büyük konferans salonu. (...) Burada bir tören yapıldı. Lisedeki öğrencilerden biri Nazım Hikmet'ten bir şiir kitabını okuyormuş. Nazım Hikmet vatan haini tabii o zaman. Arkadaşı bu çocuğu ihbar etmiş. Nazım Hikmet okuyanı okuldan kovmuşlar. Öteki çocuğa ödül gibi bir şey veriliyor. (...) ...birdenbire büyük bir nefret duyuyorum. Beni ben yapan nefretlerden birini; insanların düşünceleri ya da duyguları, seçimleriyle mahkûm edilmelerine itiraz eden, o günden sonra hep itiraz etmeye kararlı bir nefret." (İleri, 2002a: 59-60)

Aynı şekilde, yazarı, Amerikan karşıtlığına iten sebepler de, gene tahsil senelerinde ortaya çıkacaktır. (İleri, 2002a: 42) “Müsamere” ve “Kılıç Artıkları” gibi öykülerde tahsil senelerinin izleri çok açık bir şekilde ortadadır. “Müsamere” öyküsünde, zengin bir ailenin çocuğu olan Turgay, sene sonu müsameresinde en önemli rolü almıştır. Zengin bir ailenin çocuğu olması, öğretmenlerin, onu diğer öğrencilerden ayırmalarına sebep olur. Sınıfsal farklılıklar, eğitim sistemi içerisinde üzücü bir şekilde ortaya çıkmaktadır. “Kılıç Artıkları” öyküsünde de yazarın tahsil hayatının izleri çok nettir. “Kılıç Artıkları”, solcu aydınlar içinde yer alan ama solcuların eylemlerinde bulunmamış bir entelektüelin; Galatasaray Lisesi anılarını, cinsellikle ilgili saplantılarını, İstanbul’un kitapçılarında eylemlerden uzaktan geçirilen günleri, anne ve babasıyla birlikte yaşadıkları kimi sahneleri, arkadaşlarıyla tuttuğu entelektüel tartışmaları bir karmaşa üslubu içerisinde anlatmaktadır. İleri’nin hayatındaki pek çok olayın, bu öykülere de sindiği çok açıktır. Her şeyden önemlisi, yazarın siyasi görüşlerinin oluşumunda, tahsil hayatının etkisini söz konusu öykülerde gözlemlemek mümkündür.

5. OKUMALARININ ETKİSİ

Kitaplar, bir yazar için “beslenme” alanlarının en önemlilerindedir. Üretkenliği, çalışkanlığı sıklıkla vurgulanan Selim İleri’nin bu yönünün arka planında, çok iyi bir okuyucu olduğu gerçeği bulunmaktadır. Özellikle Türk edebiyatının, yeni kuşaklar tarafından “gönül indirilmeyen”, önemsenmeyen ilk dönem yazarlarına yönelik deneme ve incelemelerinde, İleri, edebiyatımızın gerçek bir okuru olduğunu ortaya koyacaktır.

İleri, henüz okuma ve yazma bilmediği dönemlerde, annesinin okuduğu masallardan çokça etkilenmiştir. “Yazarlığımın ilk aşamasını anneme borçluyum.” demektedir. (Milliyet Sanat, 1981: 9) Bu masalları zihninde yeniden yeniden yazdığını, yazarken masalın örgüsünde değişiklikler yaptığını ve bu şekilde ilk yazarlık alıştırmalarını gerçekleştirdiğini söylemektedir. (İleri, 2002a: 11) Şimdi okuyacağımız satırlar, yazarın annesinin kendisine okuduğu masalların ya da kendisinin okuma öğrendikten sonra okuduğu masalların, kişiliğine, yazarlığına ne gibi etkilerde bulunduğunu örneklemektedir:

“Okumaya çok küçük yaşta başladım. Andersen’in masallarıydı beni çok etkileyen. Küçük Kibritçi Kız’ın serüveniyle, zenginlik yoksulluk konusundaki bütün düşüncelerimin bir anda değiştiğini anımsıyorum. Zenginlik, iç dünyamızın eğitiminde aranması gereken bir şey oldu benim için. Sonra, deniz kızının o kadar acıklı öyküsü de, bu eğitimin biraz da bir gönül eğitimi olması gerektiğini duyumsatmıştı. Buzlar kraliçesinin güzelduyuyla kaynaşmış iç kötülüğü ise, alışlagelmiş yaşamaların karşıtlarını yoklamaya sürükledi.” (Milliyet Sanat, 1981:9)

Andersen Masalları yazarın kendisine okunan ya da kendisinin okuduğu ilk metinlerdendir. Comtesse de Segur’dan okuyacağı “Mavi Kuş” ve “İpek Prenses” masalları ve Doğan Kardeş dergisinden okunan çizgi romanlar bunları izler. İleri’nin “okuyuculuğunu” ortaya çıkartan, annesinin evde sürekli roman

okuyuşudur. Annesi sadece İleri'ye okuduğu masallarla değil, bir okur modeli olarak da onun çocuk dünyasında önemli bir rol üstlenmiştir: "Okuma tutkusunu annemden edindim. Roman okumayı severdi. Roman okurken dalıp, yemeği yaktığı olurdu." (İleri, 2003: 16)

Okumayı öğrenir öğrenmez kitapların dünyasına dalan ve daha ilkokul birinci sınıfta iken, bu özelliği ile çevresindeki insanları şaşırtan İleri'nin okuma tutkusunu, dedesinin kitapçı dükkânı kamçılacaktır. Bunu Beyoğlu'ndaki Kültür Sarayı ve eniştesinin kitaplığı izleyecektir. (İleri, 1985: 30)

Duygusal çocuk romanları yazar Kemalettin Tuğcu da, Selim İleri'nin okuyuculuk serüveninde önemli bir duraktır. Dokuz yaşında iken Kemalettin Tuğcu'yu keşfeden ve ilk olarak onun *Garip* adlı romanını okuyan yazar, bu eserden çok fazla etkilenir. "...sabahtan akşama kadar *Garip*'i okudum. Kim bilir ne kadar çok ağladım. Evdekiler 'Sen delirdin mi?' dediler. Delirmemiştim; merhametle, acıma duygusuyla tanışıyordum..." (İleri, 2002a: 26) Yazar, Tuğcu'nun üzerindeki etkisini "Bana çalışma ahlâkını, onun romanlarında daha küçük yaşta çalışmak zorunda kalmış kişilerin serüvenleri öğretti." (İleri, 2002a: 26) diye açıklayacaktır.

Yazarın okuduğu ilk romanın, Muazzez Tahsin Berkant'ın *Yılların Ardından* adlı eseri olması ilginçtir. Bilindiği gibi, İleri; Kerime Nadir, Ethem İzzet Benice gibi popüler romancıların duyarlıklarından etkilenmiş, eserlerinde bu tür popüler romanların hassasiyetlerini -elbette popüler romanlarda olmayan bir edebilik düzeyi kazandırmak suretiyle- yansıtmaya çalışmıştır. İleri'nin *Ölünceye Kadar Seninim* romanı da, Kerime Nadir'in hayatından, somut kişiliğinden izler taşır. Yazar, Muazzez Tahsin Berkant'ın *Yılların Ardından* adlı eseriyle başlayan bu "popüler roman" okuma sevdasını hayatı boyunca sürdürür. Bu kitaplarda anlatılan aşklardaki temizlik, duygusallık tam da İleri'nin ruh dünyasına tekabül eder.

Hürriyet Gösteri dergisinde yapılan ve "Okumanın İlk Basamağı: Hafif Romanlar" başlığını taşıyan dosyaya verdiği cevapta, İleri, bu romanlara yönelik sebebini "insani olanı yitirdikçe içli romantizme sığınmak" ifadeleriyle açıklayacaktır. Bunun bir "kaçış" da olabileceğini belirtecek ve ayrıca, ilk gönül eğitimini popüler romanlarla gerçekleştirdiğini söyleyecektir. Bu romanların sadece "verem duyarlığı"nı yansıtmakla kalmadıklarını, aynı zamanda "konformist" olmayan bir ahlâkın ipuçlarını verdiklerini vurgulayacaktır. Yazarın bu soruşturmaya verdiği cevapta sıraladığı, kendisini etkileyen popüler romancılar arasında, Güzide Sabri, Muazzez Tahsin Berkant, Mebrure Sami, Şükûfe Nihal, Kerime Nadir, Burhan Cahit, Mahmut Yesari gibi yazarlar yer almaktadır. (İleri, 1982: 63 vd.) Anı kitabı *Hatırlıyorum*'da ise, bu isimlere, Abdullah Ziya Kozanoğlu, Oğuz Özdeş eklenecektir. (İleri, 1985: 24)

Masallar ve popüler romanlardan sonra, İleri'nin bir okur olarak uğrayacağı üçüncü durak, Türk romancılarıdır. Bu romancılar arasında, Reşat Nuri Güntekin,

Yakup Kadri Karaosmanoğlu ve Halide Edip Adivar başta gelir. Türk romanının, deyim yerindeyse, kılcal damarlarına kadar inen okur Selim İleri, pek çok anısında ve söyleşisinde bu üç romancının adını bir hayranlıkla anacaktır. *Hatırlıyorum* adlı anı kitabında, okuduğu romanların özetlerini çıkarta çıkarta yazmayı öğrendiğini ve Reşat Nuri okurken romancı olmaya karar verdiğini söyleyecektir. (İleri, 1985: 28-29) Yazar, adını andığımız üç romancıya asıl yönelişinin, Galatasaray Lisesi'nde okumaya başladığı senelerde gerçekleştiğini ifade etmiştir. Ancak, zaman ilerledikçe, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Halit Ziya Uşaklıgil, Mehmet Rauf, Refik Halit Karay, Abdülhak Şinasi Hisar, Ahmet Hamdi Tanpınar da okuma listesine eklenecektir. İleri, daha geniş çevrelerle tanıştıkça, edebiyat çevrelerini daha yakından tanımaya başladıkça, okuma listesi genişler. Hikâyecilerden Sabahattin Ali, Sait Faik Abasıyanık, Ömer Seyfettin ve Orhan Kemal'in eserleri de yazarın dünyasına girecektir. Yıllar ilerledikçe, dönemin genç edebiyatçılarıyla da tanışacak ve onları da okumaya başlayacaktır. Bilge Karasu buna örnek olabilir. (İleri, 1985: 70)

Attila İlhan'dan başlayarak, Behçet Necatigil ve Edip Cansever'in şiirlerini büyük bir sevgiyle okuduğunu söyleyen İleri'nin, gençliğinde çokça görüştüğü Behçet Necatigil, belki de kendisini en fazla etkileyen şairdir. (Sevim, 1998: 25) "Necatigil'in şiiri benim ailem gibidir." (İleri, 2002: 99) diyecektir. Ayrıca, "Melali anlamayan nesle aşına değiliz" diyen Ahmet Haşim'in de, İleri'nin dünyasında önemli bir yeri vardır. Haşim'e deneme kitaplarında sık sık vurgu yapılır. Haşim'in kendi üzerindeki etkisinden, İleri, zaman zaman bahsedecektir. (İleri, 2002a: 197)

Galatasaray Lisesi yıllarında olsun, sonraki yıllarda olsun, İleri, Batı edebiyatını, gerek Galatasaray Lisesi'nde öğrendiği Fransızcası ile², gerekse tercümelemlerden takip edecektir. İleri'nin anılarında ve söyleşilerinde okuduğunu söylediği yabancı edebiyatçıları arasında bulunan belli başlı isimler şunlardır: Sartre, Camus, Thomas Mann, Marcel Proust, Çehov, Dostoyevski, Kafka, Virginia Woolf, Tolstoy, Edgar Allan Poe, Balzac, Tennessee Williams...

İleri'nin çoğu öyküsünde ve romanında yapmaya çalıştığı, geçmişin izlerini edebi eserde var etme çabası, Fransız edebiyatının dev romancısı Marcel Proust'u andırır. Yazar, sık sık Çehov'dan ve onun oyunlarının eserleri ve kişiliği üzerindeki etkilerinden bahseder. (Barbarosoğlu, 2004: 10) Poe'nun ünlü "Annabell Lee" şiirindeki aşk ve ölüm temaları, onda büyük etki yaratacaktır. (İleri, 1985: 173) Yazarın "Hicran Yarası" öyküsü de, aşk ve ölüm temalarını işler.

Yazarlığını inşa ettiği yıllardaki bu okumalarından sonra, İleri, elbetteki sayısız esere yönelecek ve bunların dışında çok sayıda okuma yapacaktır. Burjuvazi sınıfının insanlarını başlangıçta çok da bilinçli olmayarak yazdığını, ancak zamanla belli bir bilinçle bu sınıfı yazmayı sürdürdüğünü belirttiği bir yazısında, bilhassa "faşizm" konusunu odaklayan okumalar yaptığı anlaşılmaktadır

² Selim İleri, Fransızcasının, kitap okuyup anlayacak nitelikte olduğunu, ancak Fransızca konuşamadığını söyleyecektir. (İleri, 2002: 45)

(İleri, 1979: 26 vd.). Yazar, eserlerini oturtacağı toplumsal tabakayı tanımak üzere teorik okumalar yapmıştır.

Kısacası İleri, okurluk yönüyle, özellikle Türk edebiyatının ve Türk popüler romancılarının önemli isimleri üzerinde yoğunlaşmasıyla (bu isimleri odaklayan inceleme ve deneme kitaplarını da hatırlarsak) dikkat çekmiş, okurluğunu yazarlığının en güçlü beslenme alanı yapmasını bilmiştir. Özellikle "Hicran Yarası" öyküsü, İleri'nin popüler romancılığımız üzerindeki ilgisinin öykücülüğüne ne şekilde yansıdığını göstermesi bakımından önemlidir.

6. TANIŞTIĞI SANATÇILARIN ETKİSİ

Selim İleri, gerek İstanbul'da yaşaması, gerekse edebiyatçıları tanıma merakı içinde olmasından dolayı, dönemin edebiyatçılarının büyük bir bölümüyle tanışacaktır. Zamanla sinemaya duyduğu merak, sinema filmi senaryoları yazması da, başta ünlü sinema yönetmenleri olmak üzere pek çok sinemacı ve tiyatrocuyla dostluklar kurmasını sağlar. Bunların dışında kimi tesadüflerle, sanatın başka dallarında eser veren sanatçılar da, çok erken yaşlarda karşılaşacaktır. Bunun en ilginç örneği, çocukluğunda kendisiyle aynı sokakta yaşadıkları ve bu sebeple erken yaşta tanıma fırsatı bulduğu ressam Zeki Faik İzer'dir. (İleri, 2005a: 13 vd.)

İleri, edebiyat dünyasından, Vedat Günyol, Rauf Mutluay, Kemal Tahir, Attila İlhan, Memet Fuat ve Behçet Necatigil'i, bir usta çırak ilişkisi kuracak kadar yakından tanımış, bu yazarların gerek eserlerinden gerekse birebir kurduğu ilişkilerde kendilerinden çok şeyler öğrenmiştir. Vedat Günyol ve Rauf Mutluay, Atatürk Erkek Lisesi'nde öğretmenleri olmuştur. Diğer edebiyatçılarla kendi çabalarıyla tanışmış, genç bir yazar olmanın heyecanı ile, bu edebiyatçılara ulaşmak, onların dünyasında kabul görmek ihtirasını duymuştur. Lise yıllarından itibaren, *Yeni Dergi*'nin, *Yeni Ufuklar*'ın, *Papirüs*'ün bürolarında bulunmuş olması da, onun edebiyat dünyasından bazı isimleri tanımmasını sağlamıştır. Cemal Süreya, Melih Cevdet Anday, Cahit Külebi, Edip Cansever, Nedim Gürsel, Tomris Uyar, Füzûzan, Ferit Edgü bunlardan sadece birkaçıdır. Üstelik İleri'nin gençliğinde son demlerini yaşayan edebiyatçıları da, örneğin Halide Edip Adivar'ı, Yakup Kadri'yi, Hamdullah Suphi'yi, Kerime Nadir'i tanımıştır. Yazarın Halide Edip örneğinde olduğu gibi, başlangıçta bir edebiyat heveslisi olarak, edebiyatçılarla tanışmak için özel bir çaba sarf ettiği görülmektedir. (İleri, 2005: 23 vd.)

Edebiyatçıları dışında, Türk sinemasının ve tiyatrosunun, pek çok yönetmenini ve oyuncusunu da tanıyan İleri, küçük yaşlardan itibaren ailesiyle birlikte, sinema ve tiyatro izleyicisi olmuş, özellikle sinemacıların hayatlarına büyük bir merak ve ilgi duymuştur.

İleri, tanıştığı edebiyatçıların eserlerinden ve kişiliklerinden, kendi kişiliğine ve eserlerine çok şeyler katmasını bilmiştir. Attila İlhan'ın bir sözü, İleri'nin hayatını bütünüyle etkileyecektir. Attila İlhan'ın, alkolle ya da cinsellikle değil, hayatın anlamının ancak çalışmayla bütünlenebileceğini söylemesi üzerine, İleri de kendini

okumaya ve yazmaya adamanın bir kurtuluş olacağını düşünmüştür. (İleri,1985:255)

Bununla birlikte, İleri, kendisinin hocası konumunda olan edebiyatçıları yeri geldiğinde eleştirmesini bilmiş, kendisine söylenen ya da onlar tarafından yazılan her düşünceyi onaylamamıştır. Şimdi okuyacağımız satırlar, Günyol'un düşüncelerine eleştirel bir gözle bakabildiğini örneklemektedir:

"Alıngandı Vedat Günyol. Bütün yaşamını onur üzerine kurmuştu. Bana öyle geliyor ki, kimi eleştirilerini kendi duygu dünyasının çatışmaları ortasında yazmıştı. Sözgelimi (...) Abdülhak Şinasi edebiyatı... onun Abdülhak Şinasi'de bir geçmiş zaman sıtması değil de, yalnızca bir nostalji romatizması görmüş olmasına daima biraz üzülerek bakıyorum." (İleri, 1985:77)

İleri *Cumartesi Yalnızlığı*'nı yayımladıktan sonra, Memet Fuat ve Kemal Tahir'le tanışır. Memet Fuat, İleri'nin yazarlığında önemli bir kilometre taşı olacaktır. İleri, "Rüzgârla Gitti" başlıklı yazısında Memet Fuat'ın kendisine özellikle "dil" konusunda verdiği öğütleri, Fuat'ın bir editör olarak ne kadar titiz olduğunu anlatacaktır. (İleri, 2005b: 172)

İleri'yi -özellikle yerlilik düşünceleriyle- en çok etkileyen yazarlar arasında Kemal Tahir sayılabilir. İleri'nin *Pastırma Yazı* kitabında, Kemal Tahir'in düşünceleri çok belirgindir. 1971 yılında ve 2004 yılında yazarla yapılan iki ayrı söyleşide de, İleri'nin Türk öyküsünü değerlendirirken "yerliliğe" vurgu yapması manidardır. (Çalık, 1993: 72 vd.; Akçay, 2004: 77 vd.) Bu vurguda Kemal Tahir'in düşüncelerinin etkisi olduğu kuvvetle muhtemeldir. Ancak, İleri, bireyliğini ortaya koyarak, Kemal Tahir'in düşüncelerine itiraz etmesini bilmiş, hatta ünlü romancının önemsemediği kimi Türk yazarları okumasını sağlamış, bir anlamda onu etkilemiştir. (İleri, 2005a: 114) İleri, arkadaşı Naci Çelik'in bir "Kemal Tahir fanatığı" olduğunu söyledikten sonra ekler: "Ben öyle değildim. Kemal Tahir'i insan olarak çok sevmiştim. Ama eseri benim yolumu açacak tarzda değildi." (İleri, 2002a: 92) Batı edebiyatının örneklerini okuyan, Virginia Woolf gibi, Kafka gibi romancıları beğenen genç bir edebiyatçının, Anadolu gerçekçisi bir romancının eserleri için bu değerlendirmeyi yapması normal karşılanmalıdır. İleri'nin, Kemal Tahir'den daha çok fikrî planda etkilenmiş olduğu kanaatindeyiz.

Selim İleri'nin uzun seneler irtibat halinde olduğu bir başka edebiyatçı da Behçet Necatigil'dir. Yazarı etkileyen şairlerin başında gelen Necatigil, gerek şahsiyetiyle gerekse eserleriyle onda büyük bir hayranlık etkisi yaratmıştır. Necatigil'in eski İstanbul'u anlatışı, İleri'nin İstanbul'a yaklaşımı ile benzerlik arz etmektedir. Bir başka deyişle, İleri, Necatigil'in bakışını benimsemiş gibidir. (Sevim, 1998: 25)

Çok sayıda yazarın, sinema ve tiyatro sanatçısının, ressam ve müzisyenin dostluğunu kazanmış olan İleri'nin üzerinde, bu sanatçıların etkisi büyüktür. Yazar, bu sanatçılardan topladıklarını bir senteze kavuşturmuştur. Vedat Günyol'un da içinde bulunduğu Türk hümanistleri ile Kemal Tahir'in başını çektiği yerlilik

hareketi arasında, bazı fikir tartışmaları olmuştur. İleri her iki tarafa da çok yakın olduğu için, Handan Şenköken, kendisine, “Sen iki tarafın da yakınındaydın. Bu yakınlıkların sendeki etkisi neydi?” sorusunu yöneltir. İleri, “Hümanizm ve yerlilik bir senteze ulaşmalıydı. Bende sanırım öyle oldu.” diye cevap verir. (İleri, 2002a: 75-76) Bizce Selim İleri, sadece bu iki fikrin değil, pek çok düşüncenin, üslûbun, tarzın, anlayışın bir sentezidir. Fakat bunları kendinde birleştirerek, kendine ait bir dünya yaratmasını bilmiştir.

SONUÇ

Selim İleri'nin edebi kişiliğinin şekillenmesinde etkili olan unsurları örneklemeye çalıştığımız bu yazıda, ulaştığımız sonuçları birkaç cümleyle ifade edelim: 1. Selim İleri, melankolik denebilecek ruh halini büyük oranda annesinden tevarüs etmiştir. Okuma zevkinin oluşmasında, hakeza annesinin payı büyüktür. Aile içi huzursuzluklar, yazarın hayatına ve öykülerine tesir etmiş, Selim İleri'nin öykülerine sinmiş olan o derin umutsuzluk duygusunda, çocukluğunda şahit olduğu bu mutsuz aile ortamının payı büyük olmuştur. Ayrıca İleri ailesinin ekonomik açıdan “orta halli”liğin sınırlarını hiçbir zaman aşamamış olması, buna karşılık sürekli olarak üst seviyeden insanlarla muhatap olmaları, İleri'nin öykülerindeki zenginlik – yoksulluk ikilemini ortaya çıkartan en önemli unsurlardan biri olmuştur. 2. İleri'nin birbiriyle çelişir gibi görünen kişilik özellikleri, zaman zaman yazarın eserlerine bir tema olarak yansımış, zaman zaman eserlerindeki karakterlerinin niteliklerini belirlemişlerdir. Yalnız yaşama ve melankolik bir ruha sahip olma gibi kişilik özelliklerinin, öykülerinde en çok görülen temalara; yalnızlığa ve hüznü kaynaklık ettiğine şüphe yoktur. 3. Yazarın, hayatının neredeyse tamamını İstanbul'da geçirmesi ve İstanbul'a duyduğu sevgi, eserlerinin konularını, mekânlarını, kişilerini belirlerken, büyük oranda etkili olmuştur. İleri'nin öykülerinde uzun uzun anlatılan “mazi”, İstanbul'un “mazi”si, öyküleri baştan sona sarmış olan doğa, İstanbul'un doğasıdır. İleri'deki bu yoğun tarih ve doğa ilgisi, sevgisi, bir bakıma İstanbul'da yaşamış olduğu için böylesine yoğun bir biçimde eserlerine yansımıştır, denebilir. Bir başka deyişle, İleri'nin tutkunu olduğu şey, tarih ve doğadan ziyade İstanbul'un doğası ve tarihidir. 4. Özellikle siyasal tavrının belirmesinde ve içine yazarlık idealinin düşmesinde, Selim İleri'nin tahsil senelerinin tesiri büyük olmuştur. Vedat Günyol ve Rauf Mutluay, yazarın siyasal bakışının oluşumunda ve yazarlığa ilgi duymasında müessir olmuşlardır. İleri'nin öykülerinde sıkça karşılaşılan zenginlik – yoksulluk ikilemi, biraz da, tahsili sırasında bulunduğu okullardaki gözlemleriyle oluşmuştur. Yazar, sanatı üzerinde payı olduğunu söylediği “aşağılık kompleksi”nin ortaya çıkmasında da, tahsil hayatının tesirini inkar etmez. 5. Çocukluğundan itibaren yaptığı okumalar, popüler romancılara duyduğu özel ilgi ve sevgi, klasik Türk yazarlarını defalarca okuyarak onlara beslediği büyük hayranlık, yazarın öyküleri üzerinde belirleyici olmuştur. 6. Hayatı boyunca pek çok sanatçı ile temas eden yazar, gerek sanata, gerek hayata, gerek dünyaya bakışını temas ettiği bu sanatçılar sayesinde/bu sanatçıların tesiriyle belirlemiştir. Kemal Tahir, yazarın

dünya görüşünün oluşumunda etkili olurken, Attila İlhan, Behçet Necatigil gibi şairler, ona bir çalışma disiplini ve azmi kazandırmışlardır.

Görüldüğü gibi, bir yazarın hayatının ve kişiliğinin derinliklerine, ayrıntılarına inmek, onun edebi kişiliğinin ve eserlerinin anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır. Selim İleri, hatıra, deneme kitaplarında, söyleşilerinde kendi hayatı hakkında önemli ipuçları vermiştir. Kurmaca eserlerinde ise kendisini bir malzeme olarak kullanmaktan çekinmemiştir. Bu sebeple onun hakkında bildiklerimiz arttıkça, sanatını daha yakından tanıma ve daha doğru bir biçimde anlama şansımız da artacaktır.³

KAYNAKÇA

- AKÇAY, Ahmet Sait, (2004), "Selim İleri ile Türk Öyküsünün Modernleşme Serüveni Üzerine", *Hece*, Sayı: 95, Kasım, s. 77-93.
- BARBAROSOĞLU, Nalan, (2004), "Geçmişin Geçip Gidemediğinin Romanı, Yarın Yapayalnız", *Hürriyet Gösteri*, Sayı: 259, Haziran, s.5-11.
- BİLDİRİCİ, Hatice; (2006), *Selim İleri'nin Hikayelerinde Dostluk Temasının Açılımları*, Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).
- BİLHAN, Rukiye, (1998), *Selim İleri Hayatı ve Romanları*, Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).
- ÇALIK, Etem, (1993), *Edebi Mülakatlar*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- DEMİRTEPE; Ülkü, (1984), "Nasıl Yazar Oldular?", *Hürriyet Gösteri*, Sayı: 40, Mart, s.83.
- DURUKAN, Deniz, (2006), "Evlere Birer Küçük Cezaevidir", *Cumhuriyet Kitap*, Sayı: 833, 2 Şubat, s. 4 -5.
- HARMANCI, Abdullah; (2006), *Selim İleri'nin Edebi Kişiliği ve Öykücülüğü*, Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).
- İLERİ, Selim, (1982), "Bir Yanılsama", *Hürriyet Gösteri*, Sayı: 21, Ağustos, s. 78-79.

³ Bu makale, Abdullah Harmancı'nın, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı'nda 2006 yılında Prof. Dr. Mehmet Tekin Bey'in danışmanlığında tamamlamış olduğu "Selim İleri'nin Edebi Kişiliği ve Öykücülüğü" adlı yüksek lisans tezinden yola çıkılarak hazırlanmıştır. Selim İleri'nin öykücülüğü ile ilgili olarak yapılmış iki yüksek lisans tezi daha vardır. Bunlar için bk. Sayın, Sedat; (2006), *Selim İleri'nin Hikâyeleri ve Hikâyeciliği*, Edirne: Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Bildirici, Hatice; (2006), *Selim İleri'nin Hikâyelerinde Dostluk Temasının Açılımları*, Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).

- _____ (1979), "Niçin Küçük Kentsoyluyu Yazıyorum...", *Türk Dili*, Sayı: 334, Temmuz, s. 26-30.
- _____ (2002a), *Anılar; ıssız ve yağmurlu*, 2. bs., İstanbul: Doğan Kitap.
- _____ (2003), *Annem İçin*, 5. bs., İstanbul: Doğan Kitap.
- _____ (2005b), *Dostlukların Son Günü*, 12. bs., İstanbul: Doğan Kitap.
- _____ (1985), *Hatırlıyorum*, 2. bs., İstanbul: Altın Kitaplar.
- _____ (2005a), *Kar Yağıyor Hayatıma*, İstanbul: Doğan Kitap.
- _____ (2002b), *Oburcuğun Edebiyat Kitabı*, 3. bs., İstanbul: Doğan Kitap.
- _____ (1997), *Otuz Yılın Bütün Hikâyeleri*, İstanbul: Oğlak Yayınları.
- _____ (1982), "Aşk ve Sevda Romanları", *Hürriyet Gösteri*, Sayı: 19, Haziran, s.63-64.
- İLHAN, Attila, (1998), *Attila İlhan'a Mektuplar*, İstanbul: Otopsi Yayınları.
- KİREMİTÇİ, Tuna, (2006), "Gönderdiğiniz Fotoğrafı Aldım", *Radikal Kitap*, Sayı: 256, 10 Şubat, s.34.
- MORAN, Berna; (1994), *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, 9. bs., İstanbul: Cem Yayınevi.
- SAYIN, Sedat; (2006), *Selim İleri'nin Hikayeleri ve Hikayeciliği*, Edirne: Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).
- SEVİM, Ayşe, (1998), "Selim İleri ile Röportaj", *Merdiven Sanat*, S. 15, Kasım, s.20-25.
- (Yazarsız), (1981), "Okumaya Başlamak", *Milliyet Sanat*, Sayı: 59, 1 Kasım, s.9.
- (Yazarsız), (2007), *Selim İleri Kitabı/Şimdi Seni Konuşuyorduk*, İstanbul: Doğan Kitap.